

Högsta domstolen

ÅRSBERÄTTELSE 2017

Presidentens översikt – <i>Timo Esko</i>	29
Högsta domstolens internationella verksamhet – <i>Gustav Bygglin</i>	4
Prejudikat år 2017 som gäller narkotikabrott – <i>Tuomo Antila</i>	8
Kanslichefens översikt – <i>Tommi Vuorialho</i>	11
Begäran om förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol	14
Avgivna utlåtanden	16
Statistik	18
Besök och evenemang	22
Personalen 31.12.2017	

Presidentens översikt

TIMO ESKO

ÅR 2017 firades Finlands självständighets 100-årsjubileum under mottot ”tillsammans”. Högsta domstolen har i enlighet med detta tema samarbetat med olika inhemska och utländska institutioner kring jubileumsårets evenemang.

Jubileumsårets huvudevenemang blev jubileumsseminariet ”Den högsta rättskipningen” i Helsingfors universitets solennitetssal den 23 november. För arrangemangen svarade högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen samt Föreningen för domarna i de högsta domstolarna rf. Bägge högsta domstolarna svarade också tillsammans med vissa andra instanser för arrangemangen kring EU-domstolens Finlandsbesök under våren liksom för den tyska författningsdomstolens besök i juli. På sensommaren ordnades det nordiska juristmötet i Helsingfors. Högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen deltog i de olika mötesevenemangen.

I början av året reste en delegation från högsta domstolen på besök till Folkrepubliken Kinas högsta domstol i Peking, och på hösten anlände en kinesisk domardelegation till Helsingfors. Alldeles i slutet av året besökte Ryska federationens högsta domstol Helsingfors.

I samband med samtliga evenemang och besök redogjordes på olika sätt för utvecklingen av finländsk rätt och det finländska rättsväsendet under självständigheten.

Kärnan i högsta domstolens internationella verksamhet utgörs av de nordiska högsta domstolarnas etablerade samarbete med årliga presidentmöten och seminarier. Vi har också varit aktiva inom samarbetsnätverket för presidenterna i de högsta domstolarna inom Europeiska unionen. Högsta domstolen vill vara öppen även för sådant samarbete som riktar sig utanför dessa etablerade gränser. Ett bra exempel är den diskussionskontakt som har skapats och utvecklats med Folkrepubliken Kinas högsta domstol och Ryska federationens högsta domstol.

För att hedra självständighetsjubileet öppnade högsta domstolen också sina dörrar för allmänheten. Öppet hus den 26 augusti fick ett gott mottagande. Under några timmar hann cirka 500 besökare bekanta sig med högsta domstolens lokaler.

De många evenemangen under jubileumsåret bromsade inte upp högsta domstolens rättskipningsverksamhet. Det totala antalet ärenden har förblivit nästan oförändrat och uppgick nu till 2 303 inkomna ärenden, då motsvarande siffra 2016 var 2 449. Över en längre tidsperiod syns det tydligare att antalet ärenden minskar, men nedgången har varit betydligt försiktigare än i hovrätterna. Anmärkningsvärt när det gäller högsta domstolens siffror är emellertid att antalet ärenden som gäller extraordinärt ändringssökande har ökat med cirka 60. Antalet ansökningar om besvärstillstånd som gäller hovrätternas avgöranden av tillstånd till fortsatt handläggning har fortsatt att öka. Jämfört med en fjärdedel föregående år gällde nu en tredjedel av de ärenden som inkom som besvärstillståndsärenden från hovrätterna tillstånd till fortsatt handläggning.

Antalet sådana ansökningar som kan antas utgöra grund för prejudikat är tyvärr få. Å andra sidan blir man tvungen att lägga en alltför stor del av arbetsinsatsen på sådana ansökningar som saknar möjligheter till framgång.

Det material som ansökningarna om besvärstillstånd erbjuder ger inte högsta domstolen möjlighet att utveckla rättspraxis på det sätt som den samhällliga och rättsliga utvecklingen tycks kräva. Exempelvis på

avtals- och konsumenträttens område kan den digitaliserade och ofta gränsöverskridande handeln medföra sådana problemsituationer, där lösningen kunde tänkas kräva ett prejudikat av högsta domstolen. Det har dock inte gjorts just några ansökningar om besvärstillstånd i sådana fall. Man kan gissa att det finns olika förklaringar till detta. Många offentliga förvaltningsinstitutioner och affärlivsorganisationer arbetar för att på olika sätt lösa kommersiella tvister genom förlikning utanför domstolsväsendet. Man håller till och med på att utveckla olika sätt att avgöra tvister ”on line”. All denna utveckling är naturligtvis välkommen. Trots detta måste större uppmärksamhet ägnas åt täckningen för högsta domstolens prejudikatsarbete. I framtiden blir det kanske nödvändigt att ordna till exempel ett seminarium på bred basis för att utreda behoven av att utveckla högsta domstolens ”prejudikatspolicy”.

Med tanke på utvecklingen av det finländska rättsväsendet kom den viktigaste nyheten i mitten av december 2017, då republikens president stadfäste tingsrättsreformen som ska träda i kraft i början av 2019. Det nya tingsrättsnätverket är glesare än i något annat nordiskt land. Det finns fortfarande mycket att göra för att trygga tillgången till rätt. Ett hoppningivande projekt är den arbetsgrupp som ministeriet har tillsatt för att utreda möjligheterna att sköta uppgifter i anslutning till domstolarnas kundservice och distansservice vid den offentliga förvaltningens serviceställen.

Det europeiska rättssamarbetet har drabbats av allvarliga motgångar under det gångna året. Det är oerhört att domstolsväsendets oberoende och rättsstatsutvecklingen överlag hotas inom Europeiska unionen, särskilt i Ungern och Polen. I Polen tillspetsades situationen i slutet av året. Som medlem i samarbetsnätverket för de högsta domstolarnas presidenter i unionen har även Finlands högsta domstol uttryckt sin djupa oro för saken.

I Sverige har ordförandena i högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen, Stefan Lindskog och Mats Melin, tillsammans skrivit en artikel (SvJT 2017 s. 345), där de har fäst uppmärksamhet vid situationen i Ungern och Polen och samtidigt vid hur Sveriges eget system borde utvecklas för att trygga domstolarnas oberoende. Domstolsväsendet är ännu tydligare än förr den tredje statsmakten, och kan som sådan bli tvungen att i högre grad markera gränsen mot den lagstiftande makten och den verkställande makten. Vissa av Lindskogs och Melins förslag syftar till att stärka det svenska domstolsverkets ställning. När Finland i sinom tid får sitt domstolsverk får man hoppas att dess ställning och resurser är tillräckligt tryggade.

När 2017 gick mot sitt slut innebar det att ett nytt jubileumsår inleddes för högsta domstolen. År 2018 firar vi 100-årsjubileet av högsta domstolens grundande. Gemensamt för det avslutade och det kommande jubileumsåret är att vi arbetar med blicken fäst på framtiden. När omvärlden i mångt och mycket förändras måste högsta domstolen fortfarande fullgöra sin uppgift som självständig högsta domstol och rättsstatens försvarare.

Högsta domstolens internationella verksamhet

GUSTAV BYGGLIN

HÖGSTA DOMSTOLENS president har i sin översikt presenterat verksamhetsårets viktigaste evenemang. Dessa evenemang beskriver mycket väl det fält inom vilket högsta domstolens internationella verksamhet bedrivs. Det stora antalet besök av högt uppsatta utländska delegationer kan delvis förklaras med att man år 2017 firade Finlands 100-årsjubileum. Många utländska aktörer ville fira vår självständighet tillsammans med oss. Vi kan vara stolta över att också vårt domstolsväsende blev föremål för internationell uppmärksamhet och uppskattning under jubileumsåret.

Vid domstolarna har man dock inte för vana att ge enbart fri samvaro sådan betydelse att denna skulle kunna ersätta sakinnehållet vid de gemensamma sammankomsterna. Det gångna året medförde inga undantag i detta avseende. Varje besök var på sitt sätt mycket givande i yrkesmässigt avseende. Så ska det ju också vara, eftersom den arbetstid och de resurser som används för den internationella verksamheten annars kunde användas för domstolens dömande verksamhet.

Då det är fråga om internationella projekt torde det dessutom i allmänhet ligga till så att man strävar efter att betyga att varje projekt är nyttigt och nödvändigtvis måste fortgå. Tröskeln för att inleda nya projekt och utvidga dem är betydligt lägre än tröskeln för att inskränka eller lägga ner dem. Det är en fantastisk känsla att vara med och skapa något alldeles nytt, och glädjedödare uppskattas inte. Det är således motiverat att då och då stanna upp och fråga sig varför, hur och i hur stor utsträckning det finns skäl för landets högsta domstol att delta i internationell verksamhet. Samtidigt måste man emellertid hålla ett öga på om det utanför vårt lands gränser uppkommer sådana nya företeelser som det finns skäl för högsta domstolen att hålla sig informerad om.

DEN EUROPARÄTTSLIGA DIMENSIONEN

Till följd av den rättsliga utvecklingen är det i dagens läge klart att Europeiska unionens och Europarådets rättsliga verksamhet i alla sina former är av central betydelse också för högsta domstolen. EU-rätten, som tolkas av Europeiska unionens domstol (EU-domstolen), och de mänskliga rättigheterna, vars innehåll Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) fastställer i sin rättspraxis, utvecklas kontinuerligt. Det är viktigt att hela rättskipningspersonalen är förtrogen med vad som är på gång och med vad som eventuellt är att vänta. Det är naturligt att högsta domstolen har kontakter till EU-domstolen och Europadomstolen också på grund av att dessa domstolars avgöranden och de nationella domstolsavgörandena kompletterar varandra och bildar den gemensamma europeiska rätten. Ett enhetligt gemensamt rättsligt territorium uppkommer bara genom samarbete och dialog.

Den förra årsberättelsen innehöll en beskrivning av nätverket för de högsta domstolarnas föredragande, där föredragandena utbyter information som anknyter till EU-rätten. I detta samarbete deltar för närvarande föredragande från de högsta domstolarna i sju av EU:s medlemsstater. Nätverket har varit till nytta vid beredningen av ärenden.

Ett betydligt mer omfattande system för informationsutbyte håller emellertid på att etableras mellan medlemsstaternas högsta domstolar och EU-domstolen. Avsikten är att man inom ramen för Europeiska unionens domstolsnätverk ska skapa en kontinuerligt uppdaterad databas som berör EU-rättens tillämpning och som EU-domstolen tillhandahåller de högsta domstolarna. Databasen ska innehålla också de allra nyaste begärandena om förhandsavgöranden, EU-domstolens avgöranden, de nationella domar som meddelas med anledning av förhandsavgörandena, nyhetsbrev och meddelanden samt de rättsliga promemorior som utarbetas vid EU-domstolens forskningsavdelning. Databasen har effektiva sökfunktioner. I skrivande stund är detta projekt

dock först i sin inledningsfas, och det är således svårt att förutse i hur stor omfattning projektet kommer att gynna rättskipningen i framtiden. Förväntningarna är dock stora. De motsvarande tidigare projekt som baserat sig på olika nätverk har varit behäftade med olika brister. I samband med det aktuella projektet står emellertid EU-domstolen och dess resurser i en central ställning, vilket ger projektet bättre förutsättningar för framgång. Kanske får vi läsa om projektets framgångshistoria redan i nästa årsberättelse. Språkfrågorna utgör dock alltid ett problem i samband med omfattande samprojekt. Man har både med tanke på detta projekt och i syfte att göra högsta domstolens beslutspraxis tillgänglig på ett internationellt plan under år 2017 börjat utarbeta engelskspråkiga referat av högsta domstolens avgöranden och publicera dem på högsta domstolens webbplats.

Vid högsta domstolen strävar man efter att på allt sätt fördjupa kännedomen om EU-rätten, även på sådana sätt som kräver att man avlägsnar sig från datorskärmen för att skaffa ny kunskap. Högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen har flera gånger ordnat gemensamma studieresor till Luxemburg och Strasbourg, närmast för domstolarnas föredragande. Avsikten med dessa resor är att deltagarna ska få en konkret bild av de centrala verkstäder där EU-rätten bearbetas.

En noggrannare bild av rättsordningen och domstolsverksamheten i en viss medlemsstat kan man få genom att delta i det domarutbytesprogram som koordineras av EJTN (European Judicial Training Network). Flera av föredragandena vid högsta domstolen har gripit chansen och utvidgat sitt kunnande genom att besöka domstolsväsendet bl.a. i länder som Rumänien och Italien. Den europeiska rättsakademien ERA (Europäische Rechtsakademie), som har sitt säte i Trier, erbjuder på sin sida noggrannare information om EU-rätten. Vid dess seminarier kan alla som hör till rättskipningspersonalen komplettera sitt kunnande om den utveckling som skett t.ex. inom straff-, arbets-, eller familjerätten i EU.

EU-domstolen hade förut som vana att bjuda in domare från medlemsstaternas högsta domstolar till gemensamma rådslag. Dessa har emellertid ersatts av andra former av samverkan, exempelvis seminarier rörande olika ämnen. Domarnas deltagande i de konferenser som ordnas av FIDE (Fédération Internationale pour le Droit Européen) bidrar likaså till att upprätthålla kontakten mellan EU-domstolens och de nationella domstolarnas domare. Nätverket för presidenterna för de högsta domstolarna i EU är också en livskraftig gemenskap, som bidrar till att skapa en anknytning mellan ländernas högsta rättsinstanser och EU-domstolen. Högsta domstolen var värd för nätverkets möte år 2013, då mötet var en gemensam sammankomst för nätverket samt EU-domstolen och Europadomstolen.

DEN NORDISKA DIMENSIONEN

År 2017 hade det förlöpt femtio år sedan det första mötet mellan presidenterna för de högsta domstolarna i de nordiska länderna. President Curt Olsson konstaterar i sina memoarer att detta var det första internationella samarbetsforum med regelbunden verksamhet som högsta domstolen deltog i. Denna institution lever fortfarande kvar och är ytterst välmående. De årliga sammankomsternas innehåll har setts över så att det blivit mer sakbetonat, och vid sidan av presidenten har även en annan ledamot tillåtits delta i sammankomsterna. Vid sammankomsterna behandlas ämnen som presidenterna föreslagit, ofta efter introduktion av en utomstående expert. I detta sammanhang är det lätt att granska aktuella problem på ett djupgående sätt, eftersom de nordiska länderna har en gemensam värdegrund och likartade rättsordningar. Ett problem som aktualiseras i ett nordiskt land dyker mycket snabbt upp också i de övriga länderna, och det blir lättare att bemöta de nya utmaningarna på hemmaplan då man redan har dryftat dem tillsammans ur olika synvinklar. Det finns kanske skäl att betona att det i detta sammanhang dock uttryckligen är fråga om utbyte av information och åsikter, inte om fastställande av några gemensamma riktlinjer.

Verksamhetsåret var ett jubileumsår också för ett annat samnordiskt projekt: Domarna vid de högsta domstolarna i de nordiska länderna har sedan år 2007 samlats för gemensamma seminarier under två av tre efterföljande år. Vid dessa seminarier behandlas gemensamma rättsliga frågor, ofta med EU-rättslig prägel. Varje land får sända åtta deltagare till seminarierna, vilket innebär att högsta domstolens kvot omfattar fyra deltagare. De diskussioner som förs vid seminarierna är öppna och inofficiella. Seminarierna har ibland sporrat domstolen till att granska ett visst ämne närmare på hemmaplan eller till att uppmärksamma ett visst tema vid ett utbildningsevenemang avsett för hela rättskipningspersonalen.

Orsaken till att det vart tredje år inte ordnas något seminarium är att Nordiska juristmötet ordnas dessa år. Nordiska juristmötet ordnades år 2017 i Helsingfors, och samlade ca 1 500 jurister från alla nordiska länder. Högsta domstolen har under juristmötenas närapå 150-åriga historia haft en ansvarsfull roll i samband med dem, men i detta sammanhang finns det dessvärre inte möjlighet att gå närmare in på den.

De högsta domstolarna i de nordiska länderna bedriver samverkan i många olika former, i enlighet med det aktuella behovet. Exempelvis reste den arbetsgrupp som tillsatts för att utveckla högsta domstolens arbetsmetoder på ett besök till högsta domstolen i Sverige för att bekanta sig med den. Under besöket fick arbetsgruppen noggrann information om hur behandlingstiderna kan förkortas. Denna information dryftades senare vid högsta domstolens plenumsammanträde. Som en kuriositet kan man nämna att ledamöter från de högsta domstolarna i de nordiska länderna, tillsammans med domare från Europadomstolen, redan under flera decenniers tid årligen har medverkat i juryn för den nordiska rättegångstävlingen, som är avsedd för juris studerande i de fem nordiska länderna. Inom området för de mänskliga rättigheterna har man därmed skapat personliga kontakter till domare vid de högsta domstolarna i de övriga nordiska länderna.

Den nordiska rättslitteraturen och rättspraxisen har inte längre lika stor betydelse inom rättsskipningen som under det förra århundradet. Högsta domstolen har redan i över 50 års tid medverkat i redigeringen av publikationen Nordisk Domssamling, men domssamlingen har numera fått en mer undanskymd roll hos oss. I de övriga nordiska länderna är domssamlingen emellertid i allmänt bruk. I dessa länder ger domssamlingen en möjlighet att överskrida språkmuren och skaffa information om huruvida en viss rättslig fråga har prövats av högsta domstolen i Finland.

BESÖK

Högsta domstolen betraktar det som en angenäm uppgift att årligen ta emot besök av ett stort antal utländska juristdelegationer. Ibland svarar högsta domstolen för besöket tillsammans med högsta förvaltningsdomstolen. Det kan vara fråga om besök som hänför sig till domarutbytesprogrammet eller besök av justitieministern från ett annat land, eller till och med statsbesök. I presidentens översikt nämndes redan besöket av president Lebedev från högsta domstolen i Ryska federationen. Under årens lopp har samtal emellertid förts också med många representanter för instanser som inte är särskilt välkända i vårt land, t.ex. med domare från Nepal och Bhutan, justitieombudsmannen från Kazakstan och presidenten för den Interamerikanska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Ofta är det dock fråga om besök från den högsta domstolen i ett annat land. Kravet på att hålla kostnaderna i styr hindrar emellertid genomförandet av sådana utbytesprogram för stora delegationer som uppfattades som rimliga ännu i början av seklet.

Ibland får domstolen besök också från andra typer av högsta rättsinstanser. Till de teman som behandlas i dessa sammanhang hör t.ex. olika metoder att främja tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna i samhället. En högt uppsatt delegation från Tysklands författningsdomstol, som omfattade bl.a. domstolens president Voßkuhle och domstolens första senats ordförande Kirchhof samt flera domare, besökte oss sommaren 2017. Delegationen gav en åskådlig och tydlig bild av hur denna domstol, som är viktig med tanke på den utveckling som sker i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna i Europa, förhåller sig till och löser tvister som ankommer på den.

Ofta är det också fråga om svarsbesök. Detta var fallet t.ex. då en delegation från högsta domstolen i folkrepubliken Kina besökte högsta domstolen hösten 2017. Från Kina kan man förvänta sig besök även i framtiden, eftersom de högsta domstolarnas presidenter i samband med det besök som en delegation från högsta domstolen avlade i Kina i januari 2017 beslutade inleda ett samarbetsprojekt mellan ländernas högsta domstolar. Således kommer det år 2018 att ordnas ett miljörettsseminarium i Kina, som både högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen kommer att delta i.

De återkommande besöken från EU:s båda domstolar har alltid varit givande. Besöken fördjupar förståelsen för den andra partens åsikter och för de problem som förekommer vid samarbetet mellan domstolarna. Detta fick man vid högsta domstolen åter erfara under verksamhetsåret, då domstolen i maj fick besök av EU-domstolens president Lenaerts och ett antal domare och generaladvokater från domstolen. Därförinnan besökte EU-domstolen Finland år 2006.

LEDAMÖTERNAS INTERNATIONELLA SAMRÖRE

Vid sidan av domstolens internationella samarbete bedriver högsta domstolens ledamöter även personligen sådant internationellt samröre som hänför sig till tjänsten. Presidenten deltar i de gemensamma rådplägningarna i nätverket för presidenterna för de högsta domstolarna i EU, och till presidentens tjänsteåligganden hör också många andra typer av internationellt samröre. En av högsta domstolens ledamöter har av tradition varit medlem i Internationella domstolen i Haag, dvs. ställt sig till förfogande på den lista över domare som kan anlitas för internationella förfaranden, i enlighet med domstolens grundstadga. Även om

inget av våra justitieråd i praktiken har erbjudits denna typ av uppdrag, är det av betydelse att den berörda medlemmen deltar i arbetet i den expertdelegation som svarar för kandidatuppställningen då domare utses till Internationella domstolen, EU-domstolen och Europadomstolen. Av tradition har också en av högsta domstolens ledamöter ställt sig till förfogande som ad hoc-domare vid Europadomstolen i sådana fall där den domare som utsetts på initiativ av Finland är jävig. För tillfället är ett justitieråd medlem i den aktuella beredningsgruppen, som omfattar fem personer.

Venedigkommissionen, vars officiella namn är Europeiska kommissionen för demokrati genom lag, och som underlyder Europarådet, är en oberoende expertkommission som behandlar statsförfattningsrättsliga frågor. Till kommissionen hör sammanlagt 61 länder. Kommissionen har kontaktpersoner vid de nationella författningsdomstolarna och högsta domstolarna, vilka hör till JCCJ-nätverket (Joint Council on Constitutional Justice) och tillhandahåller kommissionen sådan komparativ rättslig information som hör till dess verksamhetsområde. Kontaktpersonerna har också rätt att via sekretariatet framställa frågor som besvaras av kollegerna. Vid högsta domstolen var en ledamot och en föredragande förut kontaktpersoner, men numera innehas uppdraget av kanslichefen och en föredragande.

Under det förra seklets sista år konstaterade man i Europarådet att det var ett missförhållande att frågor med nära anknytning till domstolarna behandlades i flera expertorgan med representanter för olika länders regeringar, medan det inom organisationen inte fanns ett enda oberoende expertorgan bestående av domare, trots att det i många fall skulle ha funnits behov av ett organ med denna typ av sakkunskap för att främja rådets syften. Därmed inrättades ett särskilt konsultativt råd bestående av domare (Conceil Consultatif de Juges Européens, CCJE). Rådet utarbetade ett program med stöd av vilket rådet redan har gett 20 utlåtanden som berör domstolsverksamheten och framför allt domstolarnas oberoende. Dessa utlåtanden var under de första åren efter att rådet inlett sin verksamhet av stor betydelse i de s.k. nya demokratierna, där de användes för att åskådliggöra hurdana allmänt godtagna verksamhetsformer och standarder som tillämpas inom domstolsväsendet i Europa. Numera, då rådet fått en etablerad ställning, är dess utlåtanden kanske av mer vidsträckt betydelse i och med att de frågor som behandlats i utlåtandena har utökats. En av högsta domstolens ledamöter har från första början representerat Finland i rådet, antingen på egen hand eller tillsammans med en annan domare.

AVSLUTNINGSVIS

Såsom det förhoppningsvis framgår av det som anförts ovan, har högsta domstolen i dagens läge synnerligen mångsidiga internationella kontakter. De internationella frågorna har såväl vid högsta domstolen som på annat håll inom statsförvaltningen blivit en naturlig och delvis integrerad del av den normala verksamheten. Vi får impulser över gränserna, och ger impulser till dem som vill ha sådana av oss. Man har övergått från att förundra sig över eller idealisera främmande rättsliga institutioner till att analysera dem på ett mer realistiskt sätt. Till detta bidrar starkt också den utvecklade informationstekniken, som gör att också de mest avlägset belägna domstolarna blir tillgängliga via den egna datorskärmen.

Till högsta domstolens översikt över år 1999 skrev jag, i egenskap av ledamot med något färre tjänsteår bakom mig än nu, på begäran av dåvarande presidenten en artikel som berörde Finlands medlemskap i Europeiska unionen och högsta domstolen. Högsta domstolen hade vid den aktuella tidpunkten bara en gång beslutat begära ett förhandsavgörande av EU-domstolen, och begäran hade inte ännu bemötts. Jag avslutade då min artikel genom att konstatera att den situation där en rättslig fråga med anknytning till Europeiska unionen plötsligt aktualiserades i vardagen på ett träffande sätt hade liknats vid gubben i lådan. Slumpen avgjorde på vems bord gubben i lådan följande gång skulle dyka upp. I detta avseende levde man vid högsta domstolen i samma spända förväntan som vid de övriga domstolarna. – I dag kan man dock konstatera att man inte längre lever i någon spänd förväntan och att gubben i lådan har dykt upp så ofta att den inte längre lyckas överraska oss. Detta innebär dock inte att intresset för internationella frågor skulle ha minskat vid högsta domstolen.

Skribenten är justitieråd vid högsta domstolen.

Prejudikat år 2017 som gäller narkotikabrott

TUOMO ANTILA

NARKOTIKABROTT är en vanlig typ av brott. Exempelvis 2016 dömdes cirka 4 500 personer till straff för narkotikabrott och cirka 750 personer till straff för grovt narkotikabrott. Framför allt för grova narkotikabrott är straffet ofta ovillkorligt fängelse. De ovillkorliga fängelsestraff som döms ut är i medeltal 3 – 4 år. Narkotikabrottens betydande andel av de brott som omfattas av straffrättsystemet betecknas också av att de fångar som var dömda för narkotikabrott utgjorde 19 procent av det dagliga antalet fångar år 2016. En så stor andel som hälften av de utländska fångarna satt av straff för narkotikabrott. (Helsingfors universitet, Institutet för kriminologi och rättspolitik: Seuraamusjärjestelmä 2016, s. 103, 109 och 110)

Eftersom narkotikabrotten är så vanliga och de påföljder som döms ut för dem så stränga är det viktigt att rättspraxis är så enhetlig som möjligt och att det rättegångsförfarande som iaktas när brotten handläggs garanterar att de misstänkta rättsskydd tillgodoses. Tingsrätternas och hovrätternas uppgift är att se till att dessa krav uppfylls i deras rättskipningsarbete. Högsta domstolens prejudikat, som styr rättskipningen, kan emellertid också befrämja att kraven uppfylls.

År 2017 meddelade högsta domstolen sex prejudikat i fråga om narkotikabrott. I två prejudikat var det fråga om att bestämma straffet för narkotikakurirer. Två prejudikat gällde bevisprövningen i narkotikabrott. I ett avgörande var det fråga om huruvida psilocybinsvampar skulle betraktas som synnerligen farlig narkotika. Det sjätte prejudikatet gällde medgärningsmannaskap i narkotikabrott.

BESTÄMMANDE AV STRAFF FÖR NARKOTIKAKURIRER

I avgörandena HD 2017:9 och HD 2017:23 var det fråga om hur svarandens roll som kurir skulle beaktas vid bestämmandet av straff för grovt narkotikabrott. Avgörandeparets principiella betydelse utvisas av att presidenten bestämde att avgörandet HD 2017:9 skulle träffas på förstärkt avdelning. Förstärkt avdelning omfattar elva ledamöter i stället för fem ledamöter, som är det normala.

I avgörandet HD 2017:9 konstaterade högsta domstolen att straff för narkotikabrott har i rättspraxis ofta bestämts tämligen schematiskt utifrån mängden och arten narkotika. Detta befrämjar en enhetlig och förutsägbar straffpraxis vid straffmätningen. Å andra sidan har narkotikabrotten gällt allt större mängder narkotika och många nya typer av synnerligen farliga narkotika. Detta i kombination med den schematiska straffmätningen har lett till att de straff som dömts ut för grova narkotikabrott har närmat sig maximistraffet även för sådana gärningar där tillvägagångssätten inte är de mest skadliga eller farliga eller visar på största skuld. De strängaste straffen riktas således inte mot enbart de allra grövsta narkotikabrotten, och gärningarnas straffvärden kan inte särskiljas tillräckligt från varandra. Samtidigt har straffpraxis i fråga om grova narkotikabrott distanserat sig från andra typer av brott med samma straffskala.

Högsta domstolen ansåg att när straffet bestäms för en narkotikakurir ska förutom arten och mängden narkotika även kurirens andel i brottet och andra faktorer som inverkar på kurirens skuld beaktas. Åtminstone om kurirens andel i brottet är noggrant avgränsad till endast transportuppgiften och kuriren inte har eftersträvat annan vinning genom brottet än ett ringa arvode och brottet inte är förenat med några andra drag som ökar kurirens skuld, är det motiverat att kurirens straff är betydligt lägre än straffet för de personer som har planerat brottet, organiserat genomförandet av de centrala stegen i brottet och eftersträvat vinning genom det.

I bägge avgörandena sänkte högsta domstolen avsevärt de fängelsestraff som de lägre domstolarna dömt ut för grova narkotikabrott. I avgörandet HD 2017:9 hade kuriren i tingsrätten och hovrätten dömts till

fängelse i 8 år och 6 månader, som sänktes till 5 år och 6 månader. I det fall som berördes av avgörandet HD 2017:23 hade kuriren i tingsrätten dömts till fängelse i 10 år och hovrätten hade redan sänkt straffet med ett år med hänsyn till svarandens roll som kurir. Högsta domstolen sänkte straffet till fängelse i sex år.

Prejudikaten kan förväntas leda till att straffpraxis klart lindras i fråga om kurirer. Avgörandena leder också sannolikt till att i rättegångar som gäller narkotikabrott kommer man i högre grad att diskutera och lägga fram bevis för respektive svarandes roll i brottshelheten.

BEVISPRÖVNING SOM BASERAR SIG PÅ INDICIEBEVISFÖRING

Framför allt i de mest allvarliga narkotikabrotten är bevisvärderingen ofta besvärlig. Bevisen för att svaranden gjort sig skyldig till narkotikabrott består ofta av enbart indiciebevisföring, dvs. flera ostridiga omständigheter eller omständigheter som ansetts klarlagda utifrån den bevisning som lagts fram i saken, och som endast genom de slutsatser som dras om dem indirekt bevisar den gärning som beskrivs i åtalet. Prejudikaten HD 2017:12 och HD 2017:93 gäller bevisvärderingen i en sådan situation.

I bägge fallen har åklagaren påstått att det flera olika gånger har införts stora mängder marijuana gömda i en bil till Finland. I det fall som berördes av avgörandet HD 2017:12 hade åtalet gällt tre fall av införsel. De narkotikapartier som hade förts in den första och den tredje gången hade hittats och beslagtogs i tullen. I högsta domstolens avgörande bedömdes om bevisningen var tillräcklig i fråga om den mittersta gången. Då hade det påstådda införda narkotikapartiet inte hittats och det fanns inte heller något annat direkt bevis på det. I det fall som berördes av avgörandet HD 2017:93 hade åtalet ursprungligen gällt sex fall av införsel. Det narkotikaparti som hade förts in den sista gången hade hittats och kunnat beslagtas. Högsta domstolens avgörande gällde gångerna 2 – 5. De narkotikapartier som påståddes ha införts de gångerna hade inte hittats och det hade inte heller funnits andra direkta observationer av narkotikan.

I sina avgöranden behandlade högsta domstolen ingående utgångspunkterna för bevisprövningen. Högsta domstolen betonade att även om helhetsprövningen vanligtvis är av central betydelse vid bevisprövning som baserar sig på indiciebevisföring, är domstolen skyldig att bedöma betydelsen av de omständigheter som framkommit i ärendet även för sig. I en prövning som baserar sig på indiciebevisföring och helhetsprövning är det i allmänhet också viktigt att bedöma om en alternativ händelsekedja till den gärningsbeskrivning som framförts i åtalet är möjlig och så pass sannolik att dess existens inte med säkerhet kan uteslutas. Högsta domstolen betonade också att bevisröskeln i narkotikabrott inte får vara lägre än i andra brott, trots att det ofta är svårt att skaffa direkt och entydig bevisning.

Högsta domstolen konstaterade att bevisbördan i fråga om omständigheter som kan läggas till grund för en fällande dom vilar på åklagaren, och svaranden kan inte åläggas att bevisa sin oskuld. Trots åklagarens bevisbörda kan det uppstå situationer där svaranden kan förutsättas redogöra för de omständigheter som han eller hon åberopat till sitt försvar. Åklagaren ska dock lägga fram tillräckligt starka bevis som stöd för åtalet innan icke-trovärdigheten hos svarandens redogörelse för en alternativ händelsekedja till åtalet kan tillmätas betydelse vid prövningen av beviskraften hos den bevisning som lagts fram som stöd för åtalet. Icke-trovärdigheten hos svarandens redogörelse ökar inte heller i sig beviskraften hos den bevisning som lagts fram som stöd för åtalet.

I sina avgöranden konstaterade högsta domstolen också att det faktum att svaranden gjort sig skyldig till andra brott i allmänhet saknar betydelse när man prövar om svaranden är skyldig till det brott som påstås i åtalet. Om till exempel tillvägagångssättet för brott som tidigare tillräknats svaranden och det brott som han eller hon påstås ha begått är detsamma och det finns andra drag som förenar dem, kan den tidigare domen dock inverka på bevisprövningen i fråga om det senare brottet. På motsvarande sätt kan gemensamma drag av nämnd typ som framkommit i saken stärka beviskraften hos annan bevisning som stöder åtalet när svaranden åtalas för flera liknande brott.

Hur avgjordes då ärendena? I avgörandet HD 2017:12 ansåg högsta domstolen att det kvarstod en beaktansvärd misstanke beträffande huruvida svarandena gjort sig skyldiga till grovt narkotikabrott den mittersta gången. Åtalet förkastades till denna del. I avgörandet HD 2017:93 ansåg högsta domstolen däremot att det var bevisat med tillräcklig sannolikhet att svaranden även under gångerna 2 – 5 hade fört in en stor mängd marijuana i landet. Avgörandena kan ses som ett tecken på att bevisprövningen är i sista hand beroende av

det enskilda fallet även i beviskonstellationer som till det yttre förefaller likartade. Skillnaderna i de ostridiga uppgifterna om händelsernas gång och i bevisningen kan således leda till olika slutresultat i respektive ärende.

FARLIGHETSKLASSIFICERINGEN AV PSILOCYBINSVAMPAR

När man tillämpar straffbestämmelserna som gäller narkotikabrott och mäter straffen för narkotikabrott, är farligheten hos den narkotika som brottet gällt av betydelse vid sidan av andra omständigheter. Att brottet gäller någon synnerligen farlig typ av narkotika är till exempel en av de skärpningsgrunder som gör att ett narkotikabrott kan betraktas som grovt. Enligt definitionen i strafflagen anses som synnerligen farlig narkotika sådan narkotika vars bruk medför livsfara vid felaktig dosering, fara för allvarlig hälsoskada även vid kortvarigt bruk eller starka avvänjningssymptom.

Högsta domstolen har redan tidigare meddelat flera prejudikat som gäller farlighetsklassificeringen av olika typer av narkotika. Avgörandet HD 2004:127 gällde Subutextabletter som innehåller buprenorfin, HD 2005:56 ecstasy, HD 2009:53 GHB eller gamma och HD 2014:34 fentanyl. I avgörandet HD 2017:33 gällde bedömningen psilocybinsvampar. Högsta domstolen begärde utlåtande av Institutet för hälsa och välfärd i ärendet. På grundval av uppgifter som framgick av institutets utlåtande och andra sakkunnigutlåtanden i ärendet kom högsta domstolen fram till att svamparna inte kunde betraktas som synnerligen farlig narkotika.

Dylika prejudikat, där högsta domstolen utifrån så moderna forskningsrön som möjligt avgör om en viss typ av narkotika ska betraktas som synnerligen farlig på det sätt som avses i strafflagen, klarlägger rättsläget och främjar en enhetlig rättspraxis. Det finns dock otaliga typer av narkotika, och nya designade droger läggs hela tiden till narkotikaförteckningen. Det är klart att man inte genom högsta domstolens avgöranden kan ta ställning till farlighetsklassificeringen av samtliga typer av narkotika. Det kan dock även i fortsättningen finnas behov av motsvarande prejudikat, till exempel i situationer där hovrätterna meddelar avgöranden som avviker från varandra i fråga om farligheten hos någon allmänt använd typ av narkotika.

NARKOTIKA SOM FÖRVARADES I ETT GEMENSAMT HEM OCH SAMBONS MEDGÄRNINGSMANNASKAP

I avgörandet HD 2017:88 var föremålet för bedömning medgärningsmannaskap i ett narkotikabrott. Tingsrätten och hovrätten hade ansett att svaranden hade gjort sig skyldig till narkotikabrott genom att tillsammans med sin sambo olagligen inneha marijuana. Svaranden hade betraktats som sin sambos medgärningsman på den grunden att narkotikan under en lång tid hade förvarats i deras gemensamma bostad, varför svaranden måste ha känt till narkotikan och gått med på att den förvarades i deras hem.

Högsta domstolen förkastade åtalet. Högsta domstolen konstaterade i sitt avgörande att enbart det att en person tillåter sin sambo förvara narkotika i deras gemensamma hem inte betyder innehav av narkotika eller delaktighet i ett brott. Att man tillåter att narkotika förvaras i det gemensamma hemmet betyder inte att det skulle råda samförstånd mellan samborna om de straffbara gärningar som den ena av dem gör sig skyldig till i det gemensamma hemmet. Sålunda ansåg högsta domstolen att svaranden inte hade gjort sig skyldig till narkotikabrott.

Skribenten är justitieråd vid högsta domstolen.

Kanslichefens översikt

TOMMI VUORIALHO

OMKOSTNADSANSLAGET OCH DESS ANVÄNDNING

ETT ANSLAG på 8,627 miljoner euro hade beviljats för högsta domstolens verksamhet år 2017. De ekonomiska förutsättningarna för organiseringen av verksamheten var fortsättningsvis nästan desamma som åren innan, även om anslaget då det var som högst under åren 2014–2015 låg kring nio miljoner euro. Som motvikt till minskningen av anslaget hade nämligen vissa arbetsgivaravgifter skurits ner i det s.k. konkurrenskraftsavtalet, och dessutom hade tjänstemännens rätt till semesterpenning inskränkts för en viss tid.

Högsta domstolen använde ca 8,368 miljoner euro av det erhållna anslaget. De faktiska omkostnaderna underskred således anslaget med ca 258 000 euro. Denna besparing hanteras som ett överföringsanslag och kan vid behov användas som en reservfond för att komplettera kommande års anslag. Budgeten för år 2017 underskreds framför allt i fråga om kostnaderna för data- och kommunikationstekniken samt i fråga om föredragandenas och kanslipersonalens lönekostnader. För lönernas del uppkom besparingar speciellt på grund av det stora antalet tjänstledigheter och den stora omsättningen framför allt bland föredragandena, som föranledde återkommande nyrekryteringar och tidvis orsakade ett personalunderskott under verksamhetsåret.

Lönekostnaderna jämte bikostnader utgjorde 76,7 procent av högsta domstolens samtliga omkostnader år 2017. Den hyra som betalades till Senatfastigheter för verksamhetslokalerna på Norra Esplanaden och Helenegatan utgjorde den näst största utgiftsposten (13,9 %).

PERSONALEN OCH PERSONALOMSÄTTNINGEN

Av högsta domstolens ledamöter gick justitieråden Liisa Mansikkamäki och Pertti Välimäki i pension den 1 januari 2017, och justitierådet Jorma Rudanko gick i pension den 1 september 2017.

Till nya ledamöter utsågs vid ingången av år 2017 hovrättsrådet Kirsti Uusitalo och tingsdomare Lena Engstrand. Uusitalo kom till högsta domstolen från Helsingfors hovrätt och Engstrand från Österbottens tingsrätt. Mika Ilveskero, som arbetat länge som advokat, utsågs å sin sida till ny ledamot vid högsta domstolen den 1 september 2017.

Den stora omsättningen inom högsta domstolens föredragandekår fortgick år 2017. Allmänt taget sker en viss personalomsättning redan på grund av att anställda som förvärvat erfarenhet och kompetens vid högsta domstolen ofta övergår till andra rättsskipningsuppgifter. Under år 2017 förlorade högsta domstolen 11 av sina föredragande, antingen permanent eller på grund av tjänstledighet. Detta innebär att fler än var tredje föredragande byttes ut under verksamhetsåret, och att ca två tredjedelar av de föredragande som var anställda vid högsta domstolen vid årets slut hade tjänstgjort kortare tid än tre år.

Högsta domstolens ledamöter stod för 19 årsverken under verksamhetsåret. För föredragandenas del uppgick antalet årsverken till ca 26, och för kanslipersonalens del till ca 27. Vid högsta domstolen arbetade således i genomsnitt 72 personer under verksamhetsåret. En förteckning över personalen vid verksamhetsårets utgång, den 31 december 2017, finns i slutet av årsberättelsen.

ÄRENDEMÄNGDERNA OCH BEHANDLINGSTIDERNÄ INOM RÄTTSSKIPNINGEN

År 2017 inkom sammanlagt 2 303 ärenden till högsta domstolen, vilket var ca sex procent färre än året innan (2 449 ärenden). Under början av 2010-talet höll sig antalet ärenden på ungefär oförändrad nivå (under åren 2010–2016 inkom ca 2 450–2 700 ärenden per år), men på basis av det antal ärenden som inkommit under år 2017 och i början av år 2018 kan man anta att det totala antalet inkommande ärenden håller på att minska från ca 2 500 per år. En sådan utveckling kan skönjas framför allt när det gäller antalet tvistemål, inklusive jordrättsärenden. År 2017 var antalet nya ärenden inom dessa kategorier mindre än det varit under de senaste 30 åren.

I de ärenden som inkom till högsta domstolen var det oftast fråga om sökande av ändring i hovrätternas avgöranden. För de olika hovrätternas del fördelade sig ändringssökandet hos högsta domstolen så att 38,5 procent av fallen berörde avgöranden av landets största hovrätt, dvs. Helsingfors hovrätt, medan 23,3 procent av fallen berörde avgöranden av Åbo hovrätt, vilka alltså överklagades näst oftast. Beträffande avgörandena av Östra Finlands, Rovaniemi och Vasa hovrätt fördelade sig ändringssökandet tämligen jämnt.

Största delen av de ärenden som behandlades vid högsta domstolen utgjordes av ansökningar om besvärstillstånd. Under verksamhetsåret inkom 2 032 sådana ansökningar. Knappt hälften av dem gällde brottmål. Av de ansökningar om besvärstillstånd som berörde tvistemål gällde 147 försäkringsdomstolens avgöranden och 15 marknadsdomstolens avgöranden i immaterial- och marknadsrättsliga ärenden. Antalet ansökningar om besvärstillstånd i jordrättsärenden var redan tredje året i följd färre än hundra (58).

Bland de inkomna besvärstillståndsärendena har överklagandena av sådana hovrättsbeslut där tillstånd till fortsatt handläggning inte beviljats ökat i antal. Den utvidgning av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning som genomfördes i oktober år 2015 har lett till att dessa ärenden har ökat i antal och utgör en allt större andel av alla ansökningar om besvärstillstånd. Det verkar vara fråga om en bestående ökning. År 2017 utgjorde denna typ av ansökningar redan en tredjedel av alla ansökningar om besvärstillstånd, och för tvistemålens del upp till 40 procent.

Under verksamhetsåret beviljades 137 besvärstillstånd, dvs. ungefär samma antal som i genomsnitt beviljats under 2010-talet. Antalet beviljade besvärstillstånd motsvarade 6,7 procent av antalet inkomna ansökningar om besvärstillstånd.

Under verksamhetsåret avgjordes 2 428 ärenden vid högsta domstolen, vilket var cirka fem procent färre än år 2016. Högsta domstolen avgjorde dock över hundra ärenden mer än vad som inleddes under samma tid, och publicerade 98 prejudikat. Det goda resultatet baserade sig förutom på personalens hängivna arbete också på att högsta domstolen under hela verksamhetsåret kunde använda sig av det fulla antalet ledamöter (presidenten och 18 justitieråd), varutöver också föredragandena bidrog med ca 26 årsverken.

Under verksamhetsåret registrerades 230 inkomna ansökningar om extraordinärt ändringssökande – som oftast gällde klagan på grund av domvilla eller ansökan om återbrytande av en dom – medan en aning färre sådana ärenden avgjordes. Med anledning av ansökningar om benådning gavs sex utlåtanden. Det totala antalet ansökningar om extraordinärt ändringssökande ökade under verksamhetsåret till samma nivå som det uppgick till under åren 2012–2013, trots att det efter 2013 under tre års tid hade minskat betydligt till följd av det ombudstvång som infördes år 2013 och den höjning av rättegångsavgifterna som infördes i början av år 2016. Det antal ansökningar om extraordinärt ändringssökande som registrerats under början av år 2018 visar dock att år 2017 kanske utgör ett undantagsår i förhållande till den utveckling som inleddes år 2013.

När det gällde att uppnå målet att försnabba ärendenas behandling var också förra året framgångsrikt för högsta domstolens del. Den genomsnittliga behandlingstiden för samtliga avgjorda ärenden förkortades under verksamhetsåret från nästan sju månader till sex månader. Behandlingstiden förkortades också för sådana ansökningar om besvärstillstånd som förkastades, från 5,4 månader året innan till 5,1 månader under verksamhetsåret. Den genomsnittliga behandlingstiden för ansökningsärenden var år 2017 ca nio månader.

I de fall där besvärstillstånd beviljades och ärendet alltså togs till prövning på grundval av besvären var den totala behandlingstiden i genomsnitt 18,5 månader under verksamhetsåret, dvs. tre månader kortare än året innan. Den positiva utveckling som börjat år 2016 fortgick således. För brottmålsdelen var den totala behandlingstiden i genomsnitt ca 17,4 månader och för tvistemålens del ca 19,6 månader.

Högsta domstolen avgjorde således fler ärenden än vad som inleddes under verksamhetsåret 2017. Till följd av detta minskade det totala antalet ärenden som var under behandling vid högsta domstolen så att det vid årsskiftet 2017–2018 uppgick till 1 123 ärenden, vilket motsvarade mindre än 49 procent av antalet inkomna ärenden. Detta relationstal har senaste gång varit lika gott år 2011.

ÖVRIG VERKSAMHET

År 2017 firades hundraårsjubileet för Finlands självständighet. Temat och signumet för jubileumsåret var ”tillsammans”. I anslutning till detta tema ordnade också högsta domstolen olika evenemang under verksamhetsåret, i gott samarbete med andra aktörer. Det mest omfattande samarbetet bedrevs med högsta förvaltningsdomstolen och vissa andra domstolar, vilket det finns skäl att varmt tacka för i detta sammanhang.

Verksamheten under jubileumsåret kulminerade i det sakkunnigseminarium gällande den högsta rättsskipningen som ordnades i Helsingfors universitets solennitetssal den 23 november 2017. I februari ordnades vid högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen de första gemensamma kanslichefsdagarna för de allmänna domstolarnas samt förvaltningsdomstolarnas och specialdomstolarnas kanslichefer. Motsvarande sammankomster hade tidigare ordnats för de två domstolslinjerna för sig, men nu samlades alla kansli- och förvaltningschefer från olika domstolar för att diskutera aktuella frågor. Man beslutade att gemensamma kanslichefsdagar ska ordnas också i framtiden.

Den sista lördagen i augusti, dvs. den 26 augusti 2017, ordnades öppna dörrars dag för allmänheten inom statsförvaltningen. Evenemanget väckte stort intresse i synnerhet i Helsingfors kärncentrum, där allmänheten hade möjlighet att under en och samma dag besöka bl.a. Statsrådsborgen, olika ministerier och Ständerhuset. Medborgarna visade intresse också för högsta domstolen. Högsta domstolen hade under dagen nästan 500 besökare, för vilka man presenterade domstolens verksamhet, verksamhetslokaler samt konst och gamla föremål. Besökarnas uppriktiga intresse var glädjande, och evenemanget kommer att upprepas i början av hösten 2018 i samband med högsta domstolens 100-årsjubileum.

År 2017 präglades högsta domstolens verksamhet också av det synnerligen aktiva internationella samarbetet. Den internationella verksamheten har refererats i presidentens översikt och i justitierådet Byggilins artikel, men det finns ändå skäl att också i detta sammanhang nämna högsta domstolens roll vid arrangerandet av besöken av delegationerna från EU-domstolen, Tysklands författningsdomstol, högsta domstolen i folkrepubliken Kina och högsta domstolen i Ryska federationen. Dessutom hade högsta domstolen i samband med det nordiska juristmötet möjlighet att ordna en kvällsmottagning för ledamöterna och föredragandena från de nordiska ländernas högsta domstolar.

En försmak av högsta domstolens eget hundraårsjubileum gavs redan vid det seminarium som ordnades den 26 oktober 2017, där professorerna i rättshistoria Heikki Pihlajamäki, Mia Korpiola, Jukka Kekkonen och Lars Björne presenterade de preliminära iakttagelser och slutledningar som de gjort i sin forskning gällande högsta domstolens hundraåriga verksamhet. Forskningsprojektet kommer att utmynna i publiceringen av en festskrift den 1 oktober 2018. I seminariet uppträdde också professorerna Alain Wijffels från Belgien och Jørn Sunde från Norge.

Under år 2017 gav högsta domstolen 12 utlåtanden om landskapslagar som antagits av Ålands landsting och nio andra utlåtanden om lagförslag i olika beredningsskeden. De viktigaste frågor som uppmärksammades i utlåtandena utgjordes av förenklingen av rättsprocesserna vid de allmänna domstolarna, den s.k. underrättelse-lagstiftningen, inrättandet av ett domstolsverk samt slutbetänkandet av Ålandskommitten 2013.

Skribenten är kanslichef vid högsta domstolen.

Begäran om förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol

UNDER VERKSAMHETSÅRET begärde högsta domstolen förhandsavgörande av EU-domstolen i tre ärenden.

1) SKADESTÅNDSÄRENDE I ANSLUTNING TILL EN INTERNATIONELL TRANSPORT S2015/421, BEGÄRAN OM FÖRHANSAVGÖRANDE 15.2.2017

Ärendet som är föremål för behandling i högsta domstolen gäller skadestånd i anslutning till en internationell transport, där ett finländskt företag har kommit överens med ett engelskt transportföretag om godstransport från Finland till England och där gods har försvunnit under transporten i England. Skadeståndstalan har väckts i finländsk domstol.

Den nationella domstolens behörighet i detta ärende kan bestämmas utifrån ett forumavtal mellan parterna eller så kan den basera sig på den nationella lagen om vägbefordringsavtal, genom vilken konventionen om fraktavtal vid internationell godsbefordran på väg (CMR-konventionen) har satts i kraft, eller rådets förordning (EG) nr 44/2001 (Bryssel I -förordningen).

Högsta domstolen ska alltså avgöra om det har bevisats i ärendet att parterna på ett bindande sätt har avtalat om forum, och om de inte har gjort det, är den nationella domstolen behörig med stöd av lagen om vägbefordringsavtal. I det fallet att den nationella domstolens behörighet inte bestäms med stöd av ett forumavtal eller lagen om vägbefordringsavtal, måste man avgöra om den nationella domstolen är behörig med stöd av artikel 5.1 b i Bryssel I -förordningen.

Högsta domstolen begärde EU-domstolens förhandsavgörande i följande fråga:

Hur bestäms den ort eller de orter där tjänsten har utförts enligt artikel 5.1 b andra strecksatsen i rådets förordning (EG) nr 44/2001 när det är fråga om ett avtal om godstransport mellan medlemsstater och när transporten består av flera olika sträckor där olika transportformer används?

2) UTLÄMNING AV EN PERSON FÖR VERKSTÄLLIGHET AV STRAFF TILL EN ANNAN STAT ÄN EN MEDLEMSSTAT I EUROPEISKA UNIONEN H2017/31, BEGÄRAN OM FÖRHANSAVGÖRANDE 12.5.2017

Ärendet gäller utlämning av en medborgare i en annan EU-stat för verkställighet av straff till en stat som inte är medlem av Europeiska unionen. Frågan gäller om den nationella lagen om utlämning och det nationella utlämningsförfarandet, enligt vilket det är förbjudet endast att utlämna egna medborgare utanför unionen, är förenligt med bestämmelserna i grundfördraget (FEUF artikel 18 och FEUF artikel 21). Frågan gäller om olika behandling av finländska medborgare och andra unionsmedborgare kan betraktas som berättigat utifrån målen som gäller realisering av straffansvar och förpliktelserna rörande internationellt straffsamarbete. Unionsrätten har inga allmänna regler som gäller utlämning för brott mellan en medlemsstat och en tredjestat. EU-domstolen har dock ansett (dom 6.9.2016, Petruhhin, C-182/15, ECLI:EU:C:2016:630) att regler om utlämning kan påverka rätten för medborgare i andra medlemsstater att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier, varvid de också måste bedömas från icke-diskrimineringssynpunkt.

Begäran om förhandsavgörande gällde huruvida nationella regler om utlämning för brott ska bedömas på samma sätt med avseende på rätten att fritt röra sig för medborgare i andra stater oberoende av om tredjestatens begäran om utlämning på grundval av ett utlämningsavtal gäller verkställighet av ett frihetsstraff

eller åtalsåtgärder, som i ärendet Petruhhin? Har det någon betydelse att den person som begärts utlämnad inte bara är unionsmedborgare utan också medborgare i den stat som har framställt begäran om utlämning? Begäran om förhandsavgörande gällde också huruvida den nationella lagen, enligt vilken endast egna medborgare inte lämnas ut utanför unionen för verkställighet av straff, orättvist försätter medborgare i andra medlemsstater i en sämre position? Måste man också i en verkställighetssituation tillämpa sådana mekanismer i unionsrätten med vars hjälp ett i och för sig godtagbart mål kan uppnås på ett mindre skadligt sätt? Hur ska en begäran om utlämning besvaras i en situation där den andra medlemsstaten genom tillämpning av sådana mekanismer har underrättats om begäran om utlämning men ändå, till exempel på grund av rättsliga hinder, inte vidtar åtgärder i fråga om sin medborgare?

3) BESTÄMMANDE AV ANSVARIGA BOLAG FÖR DEN SKADA SOM EN KARTELL ORSAKAT S2016/953, BEGÄRAN OM FÖRHANDSAVGÖRANDE 19.12.2017

Högsta domstolen behandlar flera fall av konkurrensrättslig skadeståndstalan, som kommuner har väckt på grund av den riksomfattande kartell som konstaterats på asfaltmarknaden. Begäran om förhandsavgörande har lämnats i ett ärende där Vanda stad är kärke.

Begäran om förhandsavgörande gäller inriktningen av skadeståndsansvaret. Begäran gäller en situation där ett bolag har förvärvat aktiestocken i ett bolag som deltagit i kartellen och upplöst bolaget i fråga samt fortsatt med bolagets affärsverksamhet. Besvärstillstånd har beviljats i frågan huruvida det svarande bolaget är ansvarigt för den skada som det bolag som det förvärvat och upplöst hade orsakat genom sitt förbjudna konkurrensbegränsande förfarande.

Unionsrätten har inga särskilda bestämmelser om huruvida ett konkurrensrättsligt skadeståndsanspråk kan riktas även mot någon annan aktör än det rättssubjekt som orsakat skadan genom förbjudet konkurrensförfarande.

Högsta domstolen vill genom sin begäran om förhandsavgörande klarlägga om den nationella domstolen ska tillämpa artikel 101 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) eller EU-domstolens etablerade rättspraxis i fråga om påföljdsavgifter (så kallade kartellböter) när de skadeståndsansvariga aktörerna bestäms vid civilrättslig verkställighet.

Avgivna utlåtanden

HÖGSTA DOMSTOLEN AVGAV ÅR 2017 FÖLJANDE UTLÅTANDEN TILL OLIKA MINISTERIER:

- 15.2 Utlåtande gällande promemoria av arbetsgruppen som utrett upphävandet av besvärsförbud i fråga om utnämningsbeslut (OH2016/212)
- 16.6 Utlåtande om inrättandet av en domstolsmyndighet (OH2017/84)
- 21.8 Utlåtande om utkast till regeringens proposition med förslag till lag om rättegång i förvaltningsärenden och till vissa lagar som har samband med den (OH2017/82)
- 31.8 Utlåtande om betänkandet om lagstiftning om militär underrättelseverksamhet (OH2017/83)
- 31.8 Utlåtande om betänkandet om övervakning av underrättelseverksamheten (OH2017/85)
- 31.8 Utlåtande om betänkandet om lagstiftning om civil underrättelseinhämtning (OH2017/88)
- 21.9 Utlåtande om betänkandet om att lätta upp rättsprocesserna (OH2017/141)
- 12.10 Utlåtande om Ålandskommitténs 2013 slutbetänkande (OH2017/126)
- 8.12 Utlåtande om slutrapporten från arbetsgruppen som berett det nationella genomförandet av direktivet om företagshemligheter (OH2017/184)

Dessutom avgavs nio utlåtanden om benådning till republikens president.

SVENSKSPRÅKIGA UTLÅTANDEN GÄLLANDE ÅLANDS SJÄLVSTYRELSELAGAR:

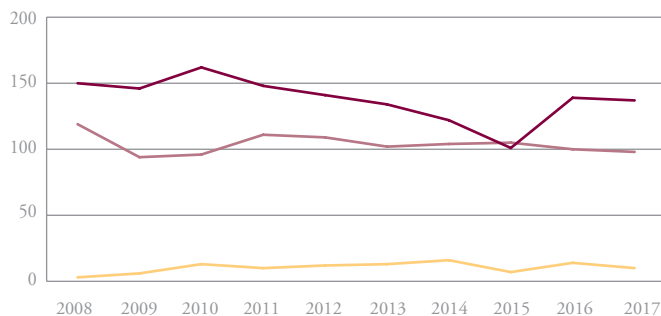
- 3.3. Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 9.11.2016 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av lagen om överensstämmelse med kraven för utrustning och säkerhetssystem som är avsedda för användning i explosionsfarliga omgivningar (OH2017/6)
- 3.3. Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 9.11.2016 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av lagen om explosiva varors överensstämmelse med kraven (OH2017/7)
- 3.3. Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 23.11.2016 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av lagen om anmälda organ för vissa produktgrupper (OH2017/8)
- 31.3. Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 19.12.2016 om antagande av landskapslag om vattenfarkoster och landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av rikslagstiftning om säkerhet och utsläppskrav för vattenfarkoster (OH2017/32)
- 31.3. Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 14.12.2016 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av rikets hiss säkerhetslag (OH2017/33)
- 31.3. Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 14.12.2016 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av rikets elsäkerhetslag och landskapslag om ändring av 3 § plan- och bygglagen för landskapet Åland (OH2017/34)
- 31.3. Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 14.12.2016 om antagande av landskapslag om marknadskontrollen av vissa produkter (OH2017/35)

- 2.6.** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 13.3.2017 om antagande av landskapslag om ändring av ordningslagen för landskapet Åland och vissa landskapslagar i anknytning till den (OH2017/90)
- 12.9.** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 31.5.2017 om antagande av landskapslag om främjande av en utbyggnad av bredbandsnät och landskapslag om ändring av 1 § landskapslagen om Ålands energimyndighet (OH2017/133)
- 12.9.** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 31.5.2017 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av rikslagar om offentlig upphandling och landskapslag om Upphandlingsinspektionen (OH2017/134)
- 12.9.** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 31.5.2017 om antagande av landskapslag om en gemensam kommunal räddningsmyndighet och landskapslag om ändring av räddningslagen för landskapet Åland (OH2017/135)
- 12.9.** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 5.6.2017 om antagande av landskapslag om ändring av kommunallagen (OH2017/136)

Statistik

AV STATISTIKEN FRAMGÅR DE VIKTIGASTE NUMERISKA UPPGIFTERNA SOM BESKRIVER HÖGSTA DOMSTOLENS VERKSAMHET UNDER DE SENASTE TIO ÅREN. DEN INNEHÅLLER ÄVEN INFORMATION OM BEHANDLINGSTIDER OCH ANTAL ÅRSVERKEN SAMT PERSONALEN.

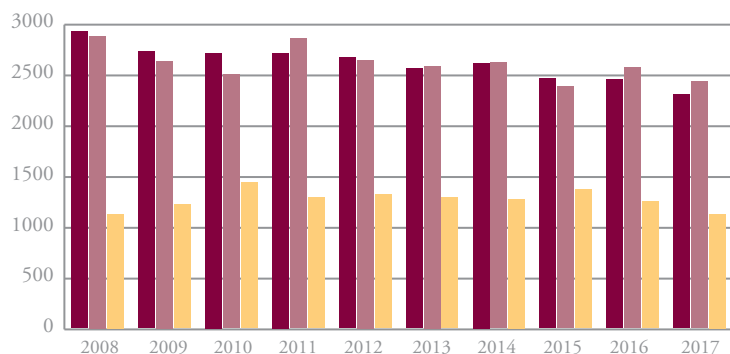
BESVÄRSTILLSTÅND, PUBLICERADE AVGÖRANEN OCH MUNTliga FÖRHANDLINGAR

	Besvärstillstånd	Publicerade avgöranden	Muntliga förhandlingar
2008	150	119	3
2009	146	94	6
2010	162	96	13
2011	148	111	10
2012	141	109	12
2013	134	102	13
2014	122	104	16
2015	101	105	7
2016	139	100	14
2017	137	98	10

■ Besvärstillstånd ■ Publicerade avgöranden ■ Muntliga förhandlingar

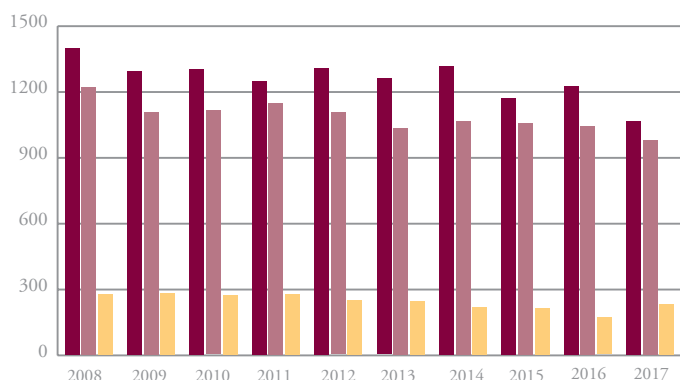
INKOMNA, AVGJORDA OCH ANHÄNGIGA ÄRENDEN

	Inkomna	Avgjorda	Anhängiga vid årets slut
2008	2 922	2 876	1 125
2009	2 721	2 629	1 220
2010	2 709	2 499	1 431
2011	2 709	2 854	1 289
2012	2 664	2 640	1 318
2013	2 553	2 582	1 289
2014	2 611	2 617	1 271
2015	2 456	2 378	1 364
2016	2 449	2 563	1 248
2017	2 303	2 428	1 124

■ Inkomna ■ Avgjorda ■ Anhängiga vid årets slut

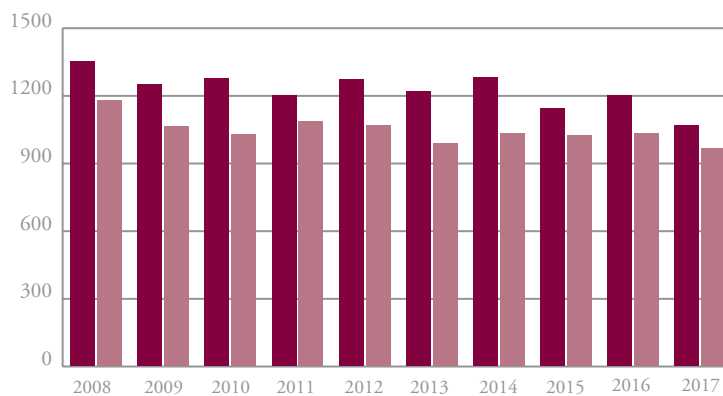
INKOMNA ÄRENDEN

	Inkomna	Tvist	Försäkring	Jord	Brott	Ansökningar
2008	2 921	985	257	152	1 220	274
2009	2 721	937	228	125	1 106	278
2010	2 709	985	182	134	1 111	271
2011	2 709	939	164	141	1 146	274
2012	2 664	960	215	129	1 102	247
2013	2 553	944	175	138	1 031	244
2014	2 611	1 013	181	120	1 065	216
2015	2 456	884	192	94	1 055	210
2016	2 449	999	138	87	1 039	168
2017	2 303	836	155	72	978	230

■ Tvist+ försäkring+ jord ■ Brott ■ Ansökningar

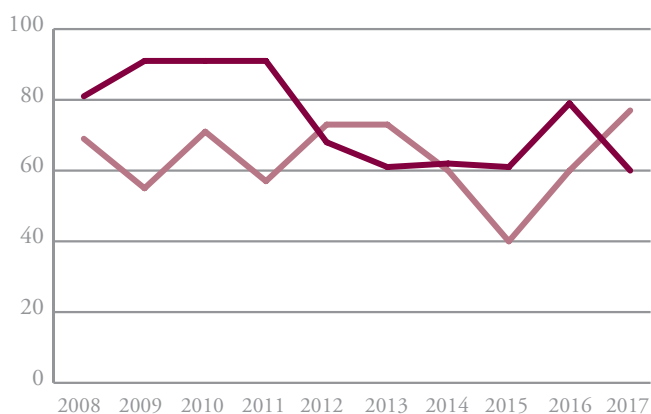
INKOMNA ANSÖKNINGAR OM BESVÄRSTILLSTÅND

	Tvist	Försäkring	Jord	Brott
2008	978	249	125	1 175
2009	931	219	97	1 063
2010	982	173	118	1 026
2011	931	154	116	1 082
2012	955	206	110	1 067
2013	938	170	108	985
2014	1 003	172	105	1 030
2015	881	189	73	1 024
2016	995	135	69	1 029
2017	860	148	58	965

■ Tvist+ försäkring+ jord ■ Brott

BEVILJADE BESVÄRSTILLSTÅND

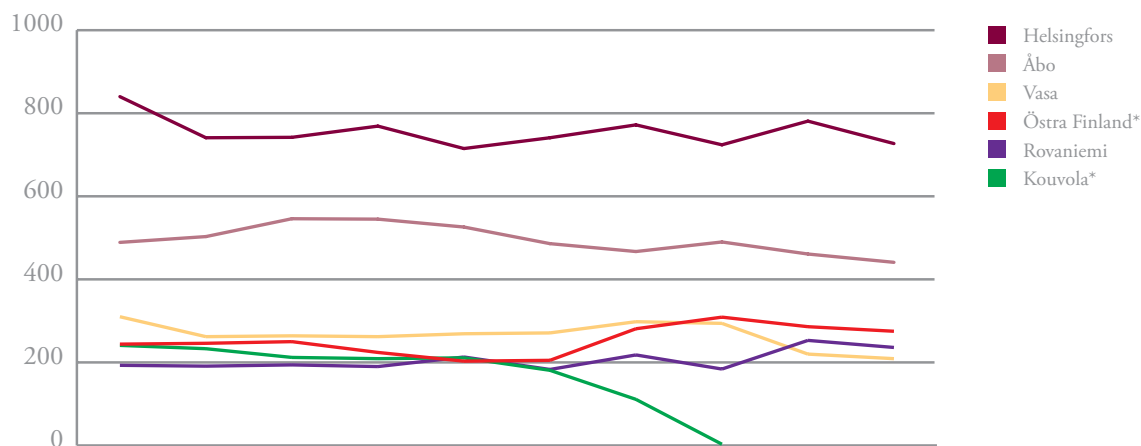
	Tvist	Försäkring	Jord	Brott
2008	65	9	7	69
2009	80	6	5	55
2010	63	24	4	71
2011	77	8	6	57
2012	48	14	6	73
2013	46	9	6	73
2014	56	4	2	60
2015	54	4	3	40
2016	75	1	3	60
2017	47	4	9	77

■ Tvist+ försäkring+ jord ■ Brott

FRÅN HOVRÄTTERNA TILL HÖGSTA DOMSTOLEN INKOMNA ÄRENDEN

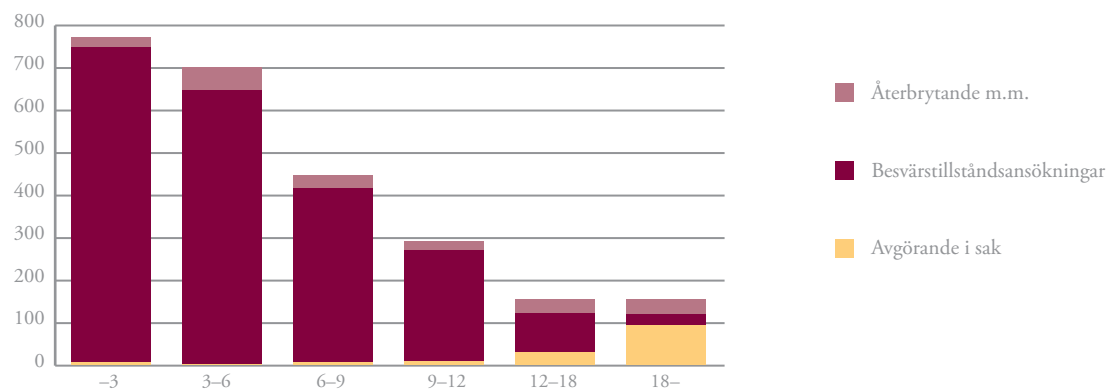
	Helsingfors	Östra Finland*	Kouvola*	Rovaniemi	Åbo	Vasa	Totalt
2008	840	244	241	193	489	310	2 317
2009	741	246	233	191	503	262	2 176
2010	742	250	212	194	546	264	2 208
2011	769	224	209	190	545	262	2 199
2012	715	203	211	213	526	269	2 137
2013	741	205	181	183	486	271	2 067
2014	772	281	111	218	467	298	2 147
2015	724	309	3	184	490	294	2 004
2016	781	286		253	461	220	2 001
2017	727	275		236	441	209	1 888

*Kouvola hovrätt sammanslogs med Östra Finlands hovrätt fr.o.m. 1.4.2014.

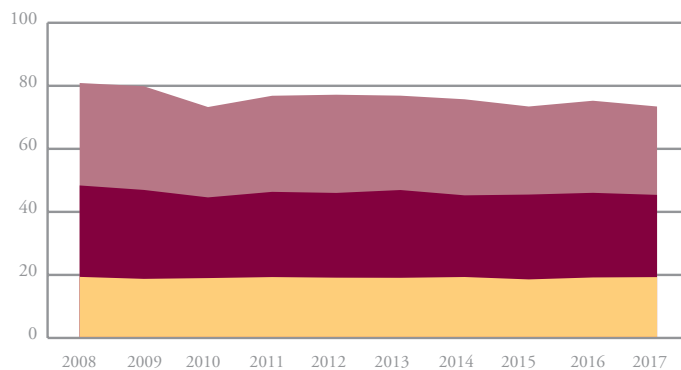

HANDLÄGGNINGSTIDER I HÖGSTA DOMSTOLEN 2017

Månader	Alla	Avgörande i sak	Besvärstillståndsansökningar	Återbrytande m.m.
-3	797	6	740	24
3-6	705	2	644	53
6-9	451	6	409	32
9-12	298	8	261	23
12-18	157	30	90	35
18-	161	94	25	34

ÅRSVERKEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

	Ledamöter	Föredragande	Kansli	Totalt
2008	19,04	29,01	32,51	80,56
2009	18,41	28,22	32,9	79,53
2010	18,66	25,6	28,67	72,93
2011	18,98	27,04	30,49	76,51
2012	18,79	26,89	31,16	76,84
2013	18,75	27,85	29,94	76,54
2014	19	25,91	30,48	75,39
2015	18,24	26,92	27,94	73,1
2016	18,86	26,85	29,22	74,93
2017	18,97	26,09	28,04	73,1

■ Ledamöter
 ■ Föredragande
 ■ Kansli

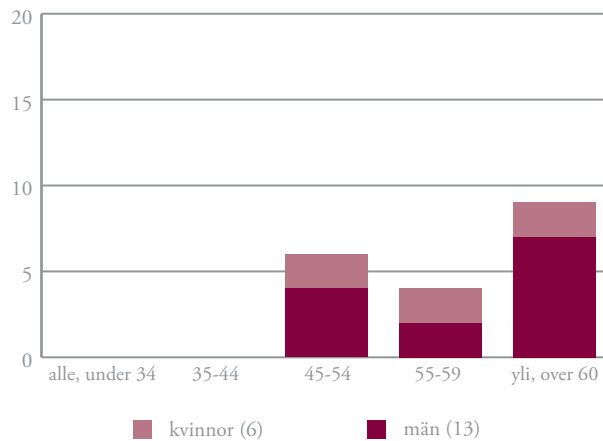
ÅLDERS- OCH KÖNSFÖRDELNINGEN 31.12.2017

	Hela personalen		Ledamöter		Föredragande		Kansli	
	män (32)	kvinnor (48)	män (13)	kvinnor (6)	män (12)	kvinnor (16)	män (7)	kvinnor (24)
under 34	3	6			1	4	2	
35-44	7	13			6	10	1	3
45-54	10	10	4	2	4	2	2	6
55-59	4	13	2	2	1		1	11
över 60	8	6	7	2			1	4

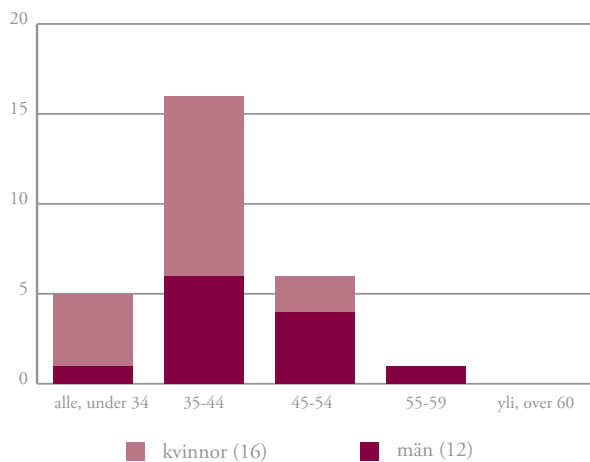
ÅLDERS- OCH KÖNSFÖRDELNINGEN / HELA PERSONALEN

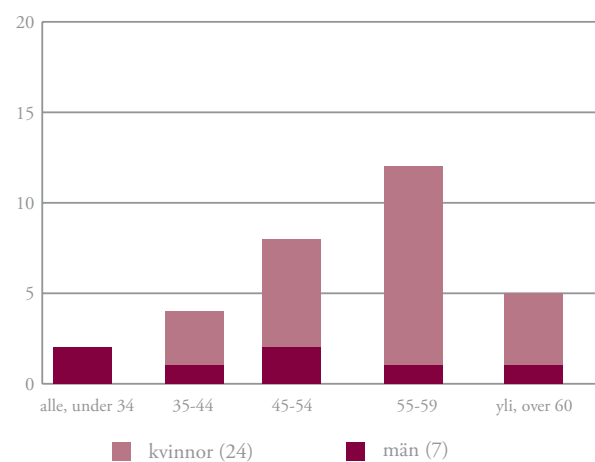
ÅLDERS- OCH KÖNSFÖRDELNINGEN / LEDAMÖTER

ÅLDERS- OCH KÖNSFÖRDELNINGEN / FÖREDRAGANDE

ÅLDERS- OCH KÖNSFÖRDELNINGEN / KANSLI

Besök och evenemang

GÄSTER HOS HÖGSTA DOMSTOLEN

- 3.3 Styrelsen för Finlands Advokatförbund, ordförande advokat Jarkko Ruohola
- 9.5 International Law Associations (ILA) Finlandsavdelning, ordförande justitierådet Gustaf Möller
- 22.5 EU-domstolens delegation, under ledning av president Koen Lenaerts
- 1.6 Justitieminister Antti Häkkinen
- 26–28.7 Den tyska författningsdomstolens delegation, under ledning av president Andreas Vosskuhle
- 23.8 Nordiskt juristmöte; ledamöter och föredragande från de nordiska högsta domstolarna på kvällsmottagning
- 10–13.9 Folkrepubliken Kinas högsta domstols delegation, under ledning av domare Xu
- 4.10 Företrädare för Sloveniens högsta justitieförvaltning
- 24.10 Föreningen för Europarätt, ordförande professor Juha Raitio
- 22.11 Företrädare för Förenade Kungarikets högsta justitieförvaltning och ambassad
- 24.11 Spaniens Finlandsambassadör H.E. Mr Manuel De la Cámara Hermoso
- 11–13.12 Ryska federationens högsta domstols delegation, under ledning av president Vjacheslav Lebedev

EVENEMANG

- 16–17.2 De allmänna domstolarnas samt förvaltnings- och specialdomstolarnas gemensamma kanslichefsdagar
- 26.8 Öppet hus för allmänheten som ett led i statsförvaltningens gemensamma evenemang Finland 100
- 3.10 Årsdagskaffe, högsta domstolen 99 år
- 5–6.10 Högsta domstolens och hovrätternas registratursdagar
- 26.10 Historieforskarnas expertseminarium: Högsta domstolen 100 år
- 23.11 Högsta domstolens och högsta förvaltningsdomstolens gemensamma jubileumsseminarium
Den högsta rättskipningen i Helsingfors universitets solennitetssal

ANDRA BESÖK HOS HÖGSTA DOMSTOLEN

- 10.2 Studerande i det fördjupande skedet i processrätt från Åbo universitet
- 10.2 Industrijuristföreningen rf
- 1.3 Senatfastigheters kundforum
- 4.5 Ämnesorganisationerna Judica och Legio, Östra Finlands universitet
- 12.6 Första gruppen av EJTN-domare (European Judicial Training Network) som deltog i domarutbyte vid Åbo hovrätt
- 15.6 Avdelning 3 vid Helsingfors hovrätt

- 16.6** Personal från Hyvinge tingsrätt
- 19.6** Domare från Tallinns tingsrätt
- 20.6** Advokatbyrå Backström & Co
- 15.9** Andra gruppen av EJTN-utbytesdomare och -åklagare som deltog vid utbyte i olika domstolar och Riksåklagarämbetet
- 25.9** Tingsnotarier från Helsingfors tingsrätt
- 28.9** Juridikstuderande från Helsingfors universitet
- 5.10** Juridikstuderande från Lapplands universitet
- 3.11** Advokatbyrå Fiskehamnen
- 7.11** Kadettkurs 104 och sjökadettkurs 87 från Kadettskolan i Sandhamn
- 15.11** Studerande i straffrätt från Åbo universitet
- 13.12** Utbytesstuderande från olika länder vid Helsingfors universitet

Personalen 31.12.2017

President Esko Timo
Kanslichef Vuorialho Tommi

LEDAMÖTER

Justitieråd

Antila Tuomo
Bygglin Gustav
Engstrand Lena
Hirvelä Päivi
Huovila Mika
Häyhä Juha
Ilveskero Mika
Jokela Marjut
Kantor Ari
Koponen Pekka
Leppänen Tatu
Littunen Jarmo
Poutiainen Soile
Pynnä Tuula
Rajalahti Hannu
Rautio Ilkka
Sippo Jukka
Uusitalo Kirsti

FÖREDRAGANDE

Referendarieråd

Melander Heli (*tjänstledig*)
Mäkelä Juha
Salonen Jukka-Pekka
Sankari Heli (*tjänstledig*)

Referendarieråd
(tidsbunden tjänst)

Anttila Outi
Hoffrén Mia
Klinga Kaisa (*tjänstledig*)
Pere Mervi
Ruohoniemi Anna-Maija
Saranpää Timo
Sillanpää Samuli
Siro Jukka
Vanhanen Teemu

Äldre justitiesekreterare

Jokinen Aksu
Liippo Hanna (*tjänstledig*)
Mikkola Petteri

**Äldre justitiesekreterare
(tidsbunden tjänst)**

Autio Tiina-Liisa
Heikinsalmi Minna
Holkeri Sanna
Kinnunen Essi
Kuparinen Kaisa
(tjänstledig)
Loiva Jukka
Väisänen Tiina
(tjänstledig)

Justitiesekreterare

Ehtamo-Kettunen Johanna *(tjänstledig)*
Heino Heikki
Pertti Lenkkeri
(tjänstledig)
Eeva Palaja
(tjänstledig)

**Justitiesekreterare
(tidsbunden tjänst)**

Elo Elina
Goebel Maija-Liisa
Haga Pia
Jutila Paula
Kemppinen Heikki
Myllys Heidi
(tjänstledig)
Nuuja Katri
Siitarinen Saini
Virtanen Jussi
Öberg Jenny

**Justitiesekretare
(Ålandsärenden,
deltidsanställd)**

Nybergh Frey
Salminen Janne

KANSLIPERSONAL

Administrativ sekreterare

Happonen Pia

**Arkivarie
(tidsbunden tjänst)**

Syd Isto

Avdelnings-/byråsekreterare

Hyvönen Pirjo
Ikonen Suvi
Jaakkola Nina
Juvonen Ulla
Katainen Merja
Korhonen Marjatta
Rantonen Oili
Rissanen Marja-Riitta
Ruohola Terhi
Rättö Outi
(tjänstledig)
Takkinen Pirkko
Vilpa Raila

Avdelnings-/ byråsekreterare (tidsbunden tjänst)	Mäki Mari Söderström Marjut
Biträdande registrator	Häggqvist Marina
Expeditionsvakt	Karvonen Paula
Informatiker	Arpiainen Eija
Informationschef	Kokko Marjut
Informatör (tidsbunden tjänst) Inspektör	Blomberg Maria Perttilä-Vesikkala Maarit Sillman Jorma
Kommunikationschef	Sive Pia
Ledningssekreterare	Saastamoinen Riitta
Planerare (tidsbunden tjänst), expeditionsvakt	Ruuska Mika
Registrator	Nurminen Marja
Registraturssekreterare	Uotila Oskari
Specialplanerare	Kouki Jaana-Maija
Överexpeditionsvakt	Markus Erho
Civiltjänstgörare	Linus Saviranta

PERSONER SOM HAR GÅTT I PENSION 2017

Justitieråd Liisa Mansikkamäki, fr. o. m. 1.1.2017
 Justitieråd Pertti Välimäki, fr. o. m. 1.1.2017
 Justitieråd Jorma Rudanko, fr. o. m. 1.9.2017